

Arviointien arki ja käytäntö

Arvioinnit ovat yliopistoissa työskenteleville arkipäivää. Akateemisten julkaisukanavien vertaisarviointi on todennäköisesti tutuin arviointimuoto, jonka tutkijat kohtaavat heti uransa ensiaskelilla. Artikkelien arviointi laajenee nopeasti omien tekstien hiomisesta ja saatujen arviointien sulattelusta omien lausuntojen kirjoittamiseen, eli kollegojen arviointiin. Kolikolla on siis kaksi puolta: arvioinnin saaminen sekä sen antaminen.

Tutkimuksen lisäksi myös tutkimusta tuottavia organisaatioita arvioidaan. Osallistuin maantieteen koulutusohjelmien kansainväliseen arviointiin Liettuassa lokakuussa 2011. Paneelin suositusten perusteella koulutusohjelmat saivat joko kolmetai kuusivuotisen laatuhyväksynnän eli akkreditoinnin. Vaihtoehtona oli myös ohjelman lakkauttamiseen johtava hylkääminen. Tämä vaihtoehto oli paneelille kuitenkin mahdoton valinta.

Kansainvälisen arviointipaneelin tehtävä on aina haastava. Paneelin tulee arvioida tutkimuksen ja opetuksen kansainvälisten laatustandardien toteutumista kohdeyliopistossa. Arviointiryhmämme päätyikin keskustelemaan syvällisesti kansainvälisen laatustandardin luonteesta. Onko kansainvälinen taso jokin keskimääräinen arvio kaikkien maiden opetuksen ja tutkimuksen tasosta, vai onko se rajattu esimerkiksi tiettyihin maanosiin, maihin tai johtaviin yliopistoihin? Keskustelussamme nousi nopeasti esille eurooppalaisten tutkimus-

standardien ja Bolognan prosessin luonne sekä tutkintojen ylikansallinen vastaavuus.

Suomen yliopistoista suurin ja kansainvälisissä mittauksissa parhaiten sijoittunut Helsingin yliopisto on nimennyt keskeiseksi tavoitteekseen kansainvälisen huippututkimuksen ja siihen perustuvan opetuksen. Kansainvälisyys ei tällöin ole keskimääräistä kansainvälisyyttä vaan ”huippua”. Jatkovaa kansainvälisyyttä korostavassa keskusteluilmapiiirissä tämä ero tuntuu usein unohtuvan.

Liettuan koulutusohjelmien kehittymistä haittaa ja suoranaisesti estää taloudellisten resurssien niukkuus. Sikäläiset maantieteen koulutusohjelmat ovat sekä resurssiltaan että laadultaan paljon jäljessä esimerkiksi Suomea. Tämä näkyy muun muassa opetuksessa. Opetuksen arvioinnin pääkriteerinä olivat lopputöiden laatu ja arvosanaskaalat sekä opiskelijahaastattelut. Käytännössä kaikki maisteritason lopputyöt oli kirjoitettu liettuaiksi. Siitä huolimatta esimerkiksi menetelmä- ja analyysiosiot olivat varsin helposti ymmärrettävissä käytettyjen sirontakuvioiden ja karttojen avulla. Suomessa nämä lopputyöt eivät olisi täyttäneet pro gradu -tutkielman vaatimuksia, mutta Liettuassa lähes jokainen oli saanut erinomaisen arvosanan. Mikäli käytössä olevasta arviointiskaalasta käytetään vain huippuarvosanoja, skaalaus on pielessä. Tulevia kotimaisia arviointeja silmällä pitäen asiaan on tarpeen kiinnittää huomiota, kos-

ka kansainväliset arvioitsijat varmasti kiinnostävät huomiota poikkeuksellisen vinoihin arvosana-jakaumiin.

Helsingin yliopisto toteutti koko yliopiston kattavan tutkimuksen ja tohtorikoulutuksen tutkimusryhmäarvioinnin vuonna 2011. Arviointiin osallistuminen oli tutkimusryhmille vapaaehtoista, joskin porkkana toimi ylimääräinen ”bonusraha”. Useat tutkijat ja tutkijaryhmät tekivät suuren työn arviointiin vaadittavien dokumentaatioiden työstämisessä. Arviointiprosessi kesti kokonaisuudessaan lähes kaksi vuotta. Sinä aikana rakennettiin arviointiorganisaatio, luotiin asiantuntijapaneelit, ja kerättiin tutkimusryhmäkohtaiset tiedot, jotka analysoitiin pääasiassa määrällisesti. Lopuksi arvioista laadittiin raportti.

Helsingin yliopiston ja Liettuan maantieteen koulutusohjelmien arvioinnit ovat mittakaavaltaan täysin eriasteisia tehtäviä. Liettuan kokemusteni jälkeen Helsingin yliopiston arviointiprosessi, strategiansa mukaisesti, näyttäytyi nimenomaisesti huippututkimusta korostavana. Arvioinneissa korostettava kansainvälisyys, niin julkaisutoiminnassa kuin henkilökunta- ja opiskelijavaihdossa sekä projektityössäkin, on Liettuassa vielä lapsenkengissä. Tekemämme sidosryhmähaastattelut toivat myös esiin Liettuan maantieteen koulutuksen kansallisen sisäänpäinkääntyneisyyden. Maisteriksi valmistuvilla on luvassa varma työpaikka. Tilanne muistuttanee Suomea 1970 ja 1980-luvuilla. Koulutusmonopolit ja pitkäaikainen perinne ovat luoneet epämuodolliset rakenteet rekrytointiprosesseille: esimiehet palkkaavat opiskelijoita, jotka valmistuvat samasta paikasta, josta he valmistuivat aikoinaan itse. Paneelimme tekemien sidosryhmähaastattelujen perusteella kaikki sidosryhmät ovat asiantilaan erittäin tyytyväisiä. Ulkopuolista tilanne lähinnä myhäilyttää.

Suomalaisten yliopistojen tietoresurssit, joihin lukeutuvat tietokantapalvelut, tieteellisten lehtien saatavuus sekä kirjalliset ja sähköiset aineistot, ovat maailman kärkiluokkaa. Nämä resurssit, ja niiden arvostaminen sekä hyödyntäminen, ovat keskeisen tärkeitä silloin kun kotimaisia koulutusohjelmia arvioidaan ”kansainvälisin kriteerein”. Liettuassa kyseiset resurssit ovat murto-osia verrattuna Suomeen.

Ryhmämme päätyi antamaan kaikille Liettuan maantieteen koulutusohjelmille laatuluokituksen, koska ilman sitä ohjelmat lakkautetaan. Tällainen arvioinnin käyttö koulutuspoliittisen vallan työkaluna ei ole toivottavaa. Kepin käyttö myös vääristää arvioinnin perusidean ja -tarkoituksen, koska se sulkee heikoimman vaihtoehdon pois: en usko, että kukaan arviointia tekevä haluaa heikentää oman tieteenalansa asemaa tuomitsemalla koulutusohjelmia lakkautettavaksi viikon mittaisen arvioinnin perusteella. Liettuassa yliopistot vasta totuttelevat länsimaiseen arviointikulttuuriin, mutta maan tiedepoliittinen johto näyttää jo käyttävän arviointia voimakkaana resurssikohdistustyökaluna.

Arvioinnit yliopistoissa tulisi ymmärtää niiden alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti kehitystyökaluina, jotka kertovat tutkijoille, heidän muodostamilleen ryhmille ja organisaatiojohdolle ulkopuolisen näkemyksen toiminnasta. Niiden tulee olla läpinäkyviä ja niitä ei saa käyttää liiallisena vallan välineenä. Oikein toteutettuna arvioinnit tuottavat tietoa, jonka avulla toimintatavat kehitetyvät ja paranevat. Väärin toteutettuna arvioinnit kääntyvät itseään vastaan ja niiden alkuperäistarkoitus häviää. Asia on tarpeen muistaa aina kun arviointeja tehdään, olipa kyseessä artikkelin vertaisarviointi tai kansainvälinen organisaatioarviointi.

TOMMI INKINEN
Terran päätoimittaja